

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ: ПЕРСПЕКТИВИ І РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ

У статті розкрито основні аспекти реформування системи вищої педагогічної освіти; досліджено особливості професійної підготовки майбутнього вчителя на сучасному етапі становлення вищої педагогічної освіти. Автор акцентує увагу на пріоритетних напрямках реформування і модернізації вищої педагогічної освіти, продумуванні конкретних заходів із залучення обдарованої молоді до педагогічних університетів, врахуванні національних підходів до організації навчання, змісту освіти, традицій у підготовці майбутніх педагогів.

Автором наголошується, що на якість підготовки майбутніх педагогів має впливати весь освітній процес у закладі вищої освіти. Наголошується, що впровадження самостійної роботи створює надійні основи для розвитку ініціативи та індивідуалізації навчання, а також формування у студентів власних поглядів та переконань. Зазначено, що обов'язковою умовою освітнього процесу вищого педагогічного закладу у системі професійної підготовки майбутнього педагога є проходження педагогічної практики, що сприяє формуванню творчого ставлення студентів до майбутньої педагогічної діяльності.

Ключові слова: *підготовка майбутніх педагогів, вища педагогічна освіта, європейський освітній простір, реформування вищої освіти, мобільність викладачів і студентів, пріоритети розвитку вищої педагогічної освіти, освітній процес, заклад вищої освіти.*

The article reveals the main aspects of reforming the system of the higher pedagogical education; the peculiarities of professional preparation of future teachers at the modern stage of development of the higher pedagogical education are researched in it. The author accented his attention on priority directions of reformation and modernization of the higher pedagogical education; spread of concrete measures to attract talented youth to the pedagogical universities; accounting of national approaches to organization of education, content of education, and traditions in preparation of future teachers.

On the quality of preparation of future teachers should influence all educational process in institutions of higher education by the author it notes. The introduction of independent work creates a solid basis for the development of initiative and individualized studies, and also the formation at the students own views and beliefs is indicated. The prerequisite condition of the educational process of the higher pedagogical education in the system of professional preparation of a future teacher is doing one's practical training, which promotes

the formation of creative attitude of students to future activities is gave.

Socio-economic development of Ukraine and integration into the European space of the higher education leads to rethinking of educational programmes and courses of preparation of pedagogical specialists through their versatility in condition of a dynamic world.

Key words: *preparation of future teachers, higher education, European educational space, reformation of higher education, mobility of teachers and students, priorities of development of higher pedagogical education, educational process, institution of higher education.*

Зміни, що відбуваються в освіті та науці на сучасному етапі суспільного і економічного розвитку України, викликали необхідність реформування вищої освіти. Реалізація даного завдання вимагає створення та реалізації нової державної політики у даній сфері на підставі визначення головних, стратегічних пріоритетів розвитку вищої педагогічної освіти. На сьогодні у Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки визначено комплекс заходів щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні, стрижнем якої є розвивальна, культуро-творча домінанта, виховання відповідальної особистості, яка здатна до самоосвіти і саморозвитку, вміє критично мислити, опрацьовувати різноманітну інформацію, використовувати набуті знання і вміння для творчого вирішення професійних проблем.

Сучасна педагогічна сфера України перебуває на етапі реформування системи освіти на всіх її ланках та перегляду вже існуючих стандартів і вимог. Так, Закон України «Про освіту» метою освіти вбачає всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій проблеми вдосконалення підготовки майбутніх педагогів сприяли дослідження розвитку вищої педагогічної освіти В. Андрущенка, В. Кременя, І. Зязюна, М. Євтуха, М. Ярмаченко, Н. Кузьміної, Н. Ничкало, О. Глузман, С. Гончаренко, С. Ніколаєнка, С. Сисоевої та ін.

Метою статті є проаналізувати основні напрямки розвитку вищої педагогічної освіти в Україні на основі прийнятих нормативних документів.

Постановка завдання: проаналізувати аспекти модернізації вищої освіти й орієнтації її на виконання нових завдань у педагогічній освіті;

дослідити особливості професійної підготовки майбутнього педагога на сучасному етапі становлення вищої педагогічної освіти; обґрунтувати шляхи вдосконалення підготовки педагогічних кадрів відповідно до вимог сьогодення.

Нині система підготовки майбутніх педагогів у закладі вищої освіти орієнтується на вимоги сучасних міжнародних і українських нормативних документів, а саме: Болонської декларації (1999 р.), «Про встановлення Європейської кваліфікаційної структури для можливості отримати освіту протягом усього життя» (2008 р.), «Концептуальних засад розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір» (2011 р.), Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр. (2012 р.), Закон України «Про вищу освіту» (2014 р.), Закон України «Про освіту» (2017 р.), в яких визначено мету і пріоритетні напрями розвитку вітчизняної освіти, зокрема її інтеграція до європейського та світового освітніх просторів, розвиток людини як головної мети, ключового показника і основного важеля сучасного прогресу, формування національних і загальнолюдських цінностей, виховання професійно мобільного молодого покоління, здатного здійснювати особистісний духовно-світоглядний вибір.

Елітарність педагога, його інтелігентність з притаманними демократичними цінностями й гуманістичними прагненнями піднімає проблему набору й відбору студентів до педагогічних університетів. Складність на сьогодні полягає в тому, що престиж педагогічної професії постійно знижується (враховуючи набори до закладів вищої освіти) і залучення обдарованої молоді до вищих педагогічних закладів стає однією з актуальних проблем. Разом із загальноосвітньою підготовкою, наявністю сертифікатів при вступі у педагогічний навчальний заклад необхідно діагностувати професійно-особистісні й педагогічні здібності майбутніх абітурієнтів. Важливо продумувати конкретні заходи із залучення обдарованої молоді до педагогічних університетів [5, с. 27].

Починаючи з першого курсу навчання майбутній педагог повинен перебувати в такому освітньому середовищі, що дозволяло йому долучитися до культурно-педагогічної спадщини, наукових знань, мистецтва, здобутків та традицій власної країни й культурної спадщини людства. Майбутній педагог повинен мати можливість постійно збагачувати свій інтелектуальний, емоційний і духовний світ, вивчати іноземні мови, брати участь в зустрічах і обміні студентами між педагогічними закладами вищої освіти в Україні, а згодом закордоном, переймаючи зарубіжний досвід.

У підготовці педагогічних кадрів важливо перебороти культ вузького професіоналізму, орієнтованого на певну спеціальність. Майбутній педагог повинен мати не лише спеціальні знання (з історії, мови – відповідно до профілю обраного ним факультету), але й систему науково-педагогічних поглядів, психолого-педагогічного мислення, здатність піднятися над вузькоспеціальними інтересами й установками, готовність до формування

творчої особистості з власне активною громадянською позицією. Адже чим більше педагогічного передбачення в педагогічній роботі, тим менше помилок, неправомірних дій та несподіваних випадків буде зустрічатися в подальшій професійній діяльності. Педагогічна освіта має бути випереджальною до вимог сьогодення та власне євроінтеграційних процесів у вищій школі.

Нагальні вимоги до сучасної вищої освіти згідно з цими та іншими нормативними документами передбачають формування в студентів інтегративного світогляду, розвиток вмінь використовувати академічні знання безпосередньо у професійній діяльності. Зміст педагогічної освіти має передбачати процес перетворення студентом самого себе в ресурс педагогічної діяльності, оволодіння способом переміщення уваги з навчальної інформації на засоби й прийоми власної мисленнєвої діяльності. Багатоаспектність змісту вищої педагогічної освіти визначає багатокомпонентність її структури. Всі структурні компоненти мають позитивно впливати на професійне зростання майбутніх педагогів. До них відносяться такі: гуманістичний (знання про людину), світоглядний (методологічна культура, професійна етика), спеціальний (знання профільних галузей), інформаційний (використання різних джерел інформації, способів її структурування у створенні нових знань), комунікативний (культура мовлення, міжособистісної взаємодії), управлінсько-організаційний (педагогічний менеджмент), технологічний (педагогічні технології), креативний (методи творчої роботи). Модернізація вищої педагогічної освіти поєднується із розробкою і впровадженням нових дидактичних технологій в освітній процес. Специфіка дидактичних технологій педагогічних університетів полягає в тому, що той, хто обрав педагогічну професію, повинен сформулювати уявлення про себе як про суб'єкта освітньої діяльності. Основу технології становлять активні форми й методи навчальної роботи, а зміст виконує дві функції: методологічну, що розкриває цілісність педагогічного процесу, теоретичні основи педагогічної діяльності, і процесуальну, тобто безпосередній інструмент педагогічних дій. Запропонована технологія створює умови для співтворчості та співпраці в навчальному процесі, дозволяє студентові розкрити свої можливості як суб'єкта педагогічної комунікації, забезпечує творчу атмосферу, свободу дій і ситуацію успіху для кожного учасника освітнього процесу.

Варто на сьогодні звернути увагу на те, що відповідно до інтеграції навчальних дисциплін, обсяг педагогічних дисциплін і навчальних годин на оволодіння ними зведений до мінімуму. Зміст педагогічної освіти має поєднувати в собі всі засоби, що забезпечують формування компетентної, інтелектуально, морально й духовно багаті особистості, її ціннісних орієнтацій і творчого інноваційного мислення. Перевага на сьогодні об'єктивно орієнтованих й недооцінка індивідуально орієнтованих знань не дозволяє реалізувати програму особистісно орієнтованої освіти, адже

структура навчальної інформації предметного характеру не дає студентам цілісного уявлення про майбутню професійну діяльність.

Практика студентів закладів вищої педагогічної освіти України є невід'ємною складовою освітньо-професійної програми підготовки фахівців. Вона спрямована на закріплення теоретичних знань, набуття і вдосконалення практичних умінь та навичок, формування професійної компетенції щодо реалізації державних стандартів, а це в свою чергу дає можливість стверджувати, що педагогічна практика є повноцінною складовою педагогічної освіти. Саме під час практики відбувається формування у студентів знань основ професійної діяльності. Успіх педагогічної практики залежить від вибору базової установи, оптимальної реалізації найдосконаліших методів і прийомів роботи в конкретних умовах, методичного рівня і майстерності викладачів. Вибір типу навчального закладу для педагогічної практики визначається специфікою факультету, майбутньою спеціальністю студентів. У ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» створено ефективну мережу баз практик спільними зусиллями регіональних органів управління освітою та виробничим відділом нашого навчального закладу із залученням до цієї роботи найдосвідченіших вчителів [7, с. 115].

Однак нині на педагогічну практику у школі виділяється замало фінансування, часом вона має формальний характер і залежить від вчителя, до якого потрапляє студент та не перевіряється керівництвом школи, не контролюється представниками виробничого відділу ЗВО. Змістово-предметне викладання, яке відірване від потреб педагогічної практики, не дає позитивних результатів у підготовці майбутнього педагога до європейських вимог фахівця, адже педагогічній практиці слід відводити майже 50 % навчального навантаження.

Кредитно-трансферна система навчання вносить також зміни до самостійної навчальної діяльності у студентів, що відповідно змінює діяльність викладача і студента. А саме, зменшується доля участі викладача у спільній діяльності зі студентом, від організуючої, плануючої та контролюючої вона стає більш рекомендуючою й орієнтуючою. Це, в свою чергу, сприяє підвищенню рівня розвитку самостійної роботи студентів у процесі пізнання нового, робить цей процес самокерованим, що дозволяє студентові займатися самонавчанням і в подальшому житті, акцентуючи увагу на безперервності освіти.

У сучасних закладах вищої освіти використовують різні форми організації самостійної роботи студентів: вивчення нової навчальної літератури з конкретного курсу, складання тез, плану та конспекту змісту навчального матеріалу за підручником, написання рефератів, доповідей, оглядів за додатковою та періодично літературою, складання тестів та питань взаємоконтролю та самоконтролю, складання моделей певних процесів або систем. Дидактичними засобами для виконання студентами

самостійної роботи з педагогіки виступають першоджерела, педагогічні праці видатних педагогів минулого і сучасності, нормативно-правові документи, тренувальні завдання і вправи, сучасна науково-педагогічна література, навчальні фільми або сюжети останніх шкільних подій, сучасні методичні розробки, технічні засоби (комп'ютери, аудіо та відеотехніка, портативний проектор).

Зміст завдань самостійної роботи студентів при вивченні навчальних дисциплін педагогічного циклу на кафедрі педагогіки ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» відповідає наступному алгоритму: 1) завдання, складені з метою формування позитивного ставлення до майбутньої педагогічної діяльності; 2) завдання, орієнтовані на пошук інформації щодо інновацій в освіті; 3) завдання, спрямовані на розвиток творчих та індивідуальних якостей особистості, креативних здібностей, дослідницьких вмінь, творчого мислення майбутнього педагога; 4) завдання, що сприяють розвитку умінь контролю та оцінювання педагогічного процесу і його окремих елементів [2, с. 138].

Проблема входження в європейський простір є надзвичайно важливою для України, саме тому розробляються заходи, спрямовані на реалізацію Концептуальних засад розвитку вищої педагогічної освіти в Україні. Нині основними завданнями розвитку педагогічної освіти є:

- забезпечення професійно-особистісного розвитку майбутнього педагога на засадах особистісної педагогіки;
- проведення змісту фундаментальної, психолого-педагогічної, методичної, інформаційно-технологічної, практичної та соціально-гуманітарної підготовки педагогічних працівників до відповідності вимогам інформаційно-технологічного суспільства та змінам, що відбулися в загальноосвітній середній школі;
- модернізація освітньої діяльності у вищих педагогічних закладах на основі використання новітніх педагогічних, інформаційних та комп'ютерних технологій і створення нового покоління засобів навчання;
- удосконалення системи відбору молоді на педагогічні спеціальності, розширення цільового прийому та запровадження підготовки майбутнього педагога на основі договорів;
- удосконалення мережі закладів вищої освіти та закладів післядипломної педагогічної освіти з метою створення умов для безперервної освіти педагогічних працівників [1, с. 297, 298].

Соціально-економічний розвиток України та інтеграція до Європейського простору вищої освіти (ЄПВО) спонукає до переосмислення навчальних програм та курсів підготовки педагогічних кадрів через їх багатofункціональність в умовах динамічного світу. Україна, модернізуючи вищу освіту, в свою чергу має вжити заходів, щоб зберегти свою

самобутність та не загубити власну педагогічну спадщину через впровадження ідей Болонського процесу.

Організація освітнього середовища в процесі професійної підготовки майбутнього педагога потребує з одного боку – демократизації стосунків між викладачем та студентом, налагодження системних зв'язків «школа – педагогічний університет», з іншого – активізації ролі студента в розвитку його особистісних і професійних здібностей і якостей, посилення його суб'єктних функцій.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів обраної проблеми. Перспективним вважаємо наукові пошуки у відстеженні новітніх світових освітніх тенденцій розвитку освіти з метою прогнозування їхнього можливого впливу на систему вищої педагогічної освіти України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вища педагогічна освіта і наука України: історія, сьогодення та перспективи розвитку: Київська область / голова ред. ради В. Г. Кремень. – Київ : Знання України, 2013. – 419 с.
2. До питання організації самостійної роботи студентів в умовах дистанційного навчання / Юлія Багно, Олена Сергійчук // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» : зб. наук. праць. – Переяслав-Хмельницький. – Вип. 36. – 2015. – С. 137–144.
3. Закон України «Про вищу освіту» № 1556-VII від 01.07.2014. [Електронний ресурс]. – URL : zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18.
4. Закон України «Про освіту» : станом на 5.09.2017, № 2145-VIII / Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – URL : <http://zakon-rada-ukrainy-2145-vii-vid-05-09-2017-pro-vyshchu-osvitu>
5. Кондрашова Л. Проблеми вищої педагогічної освіти та її модернізації у світлі Болонської угоди / Л. Кондрашова // Вища школа. – 2008. – № 1. – С. 26–33.
6. Проект Стратегії реформування вищої освіти в Україні до 2020 року [Електронний ресурс]. – URL : <http://osvita.ua/vnz/reform/43883/>.
7. Роль педагогічної практики у підготовці майбутніх учителів до професійної діяльності / Олена Сергійчук, Юлія Багно // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» : зб. наук. праць. – Переяслав-Хмельницький. – Вип. 35. – 2015. – С. 113–119.